Írta: Adminisztrátor
2023. február 25. szombat - Módosítás: 2023. február 25. szombat



Nagy Ferenc és Rákosi Mátyás

2023. február 25. - **Az Országgyűlés 2000-ben meghozott döntése óta február 25-e a kommunista diktatúra áldozatainak emléknapja** .

A szimbolikus dátumválasztás többrétegű üzenetet hordoz. 1947-ben a szovjet megszálló hatóságok „földalatti, szovjetellenes, fegyveres terroristacsoportok alakításában és a Szovjet Hadsereg ellen irányuló kémkedés szervezésében való aktív részvétel” abszurd vádjával ezen a napon tartóztatták le Kovács Bélát, az abszolút parlamenti többséggel bíró legnagyobb kormánypárt, a Független Kisgazdapárt főtitkárát. Kovács a leghitelesebb és legnépszerűbb kisgazda vezetők közé tartozott, főként azért, mert bátran fellépett a mind erőszakosabb kommunista térfoglalással szemben.

Letartóztatása nem volt előzmény nélküli. A kommunista irányítású politikai rendőrség boszorkánykonyhájában ekkor már több hónapja zajlott egy nagyszabású koncepciós persorozat előkészítése. Megtörténtek az első letartóztatások, amelyeknek összehangolt sajtókampány ágyazott meg. A „reakció elleni harcot” Révai József, a Magyar Kommunista Párt magyarországi fő ideológusa, a központ pártlap, a Szabad Nép főszerkesztője már 1945 júliusában a kommunista párt programjának sarokkövévé emelte. Sokat idézett alaptétele szerint „reakciós az, aki antikommunista […] Aki a kommunista párt politikai elszigetelésén dolgozik, az reakciós, népellenes, mert a kommunista párt a magyar munkásság, a magyar dolgozók nagy pártja, amely a nép milliós tömegeit képviseli.” Az antikommunistaként definiált reakciós egyúttal a fasizmussal és az antiszemitizmussal is rokonításra került: „A fasizmus az antiszemitizmus a reakció édesgyermeke, fegyvere és ideológiája. Egyik a másiktól elválaszthatatlan. de ki az, aki a reakciónak, következésképen a fasizmusnak menedéket és fedezéket nyújt?” – tette fel a kérdést a Szabad Nép 1946. augusztus 4-i vezércikkében. A

válasz nem váratott sokáig magára.

A reakciósság fogalma a fokozódó nyelvi terror hatékony eszköze lett a kommunisták kezében. A kommunista párt egy jól felépített nyelvpolitikai offenzíva eredményeként egy olyan képlékeny és pontosan nem definiált gyűjtőfogalmat emelt be a közbeszédbe, amely lehetőséget adott az ellenségnek minősülők körének tetszőleges kibővítésére. Másrészt egy olyan negatív jelentéshálót épített a fogalom köré, amely magában foglalta a haladásellenességet, a demokráciaellenességet, s onnan már csak egy lépésre volt a fasizmus vádja. Ez utóbbi a zsidóüldözés és a második világháború tragédiája után különösen súlyos vádnak minősült, és akkor is erkölcsi, politikai megsemmisüléssel járhatott, ha nem nyert bizonyítást, illetve nem volt büntetőjogi konzekvenciája. Védekezni pedig ellene a kommunista párt által uralt nyilvánosságban szinte lehetetlen volt.

Így aztán, amikor a lapok címoldalon hozták, hogy az „államvédelmi szervek veszedelmes és széles kiterjedésű köztársaság-ellenes összeesküvést lepleztek le”, amelynek célja „titkos ellenkormány alakítása” és a „fasiszta hatalomátvétel” előkészítése volt, a politikai életet figyelemmel követők közül sokak számára nyilvánvalóvá vált, hogy megindult a nyilvános leszámolás a kommunista párt riválisaival, és új fokozatra kapcsolt az ország szovjetizálása.

A koncepció abszurditását mutatta, hogy többek között kisgazda parlamenti képviselőket vádoltak azzal, hogy titkos összeesküvést szőnek a köztársaság, lényegében tehát a saját kisgazdapárti elnökük és miniszterelnökük ellen. Végeredményben összesen hét monstre perben 229 személy került a vádlottak padjára. Az FKGP emblematikus politikusának, Kovács Bélának a „levadászása” ennek a folyamatnak a kulcspillanata volt. Nem véletlen, hogy maga Rákosi Mátyás, az MKP főtitkára emelte a tétet alig burkoltan fenyegető 1947. februári békéscsabai beszédében: „A kisgazdapárti demokratáknak az a kötelességük, hogy összefogjanak a Baloldali Blokk pártjaival, segítsenek az összeesküvés minél alaposabb felszámolásában. A Kovács Béla-ügy ennek a tűzpróbája.” Az óriási nyomás ellenére a Nemzetgyűlés mégsem adta ki Kovács Bélát, mentelmi jogát nem függesztették fel. Ez az epizód méltán nevezhető a magyar parlamentarizmus egyik legszebb pillanatának. Így aztán a kommunista párt kénytelen volt drasztikusabb eszközökhöz folyamodni: Rákosiék a Vorosilov marsall vezette Szövetséges Ellenőrző Bizottságot hívták segítségül, aminek eredményeként a szovjet hatóságok őrizetbe is vették, majd a Szovjetunióba hurcolták Kovácsot.

„Háza előtt teherautó állt, körülötte enkávédisták, akik az utcát lezárták […] Kovács Bélát első emeleti lakásából kiráncigálták, a lépcsőkön lelökdösték […] A Gestapo működése jutott az eszembe” – emlékezett vissza Kovács Béla barátja és politikustársa, Kovács Imre, aki szemtanúja volt az elhurcolásnak. Kovács Imre másnap tiltakozásul lemondott a Nemzeti

Parasztpárt alelnöki tisztéről, és kilépett a pártból.

„Kovács Béla letartóztatását a magyar szuverenitás olyan súlyos megsértésének tekintettem, mint a németek 1944. március 19-ei bevonulását” – írta az utóbb emigrációba kényszerült politikus emlékiratában.

Az, hogy a magyar törvényhozás mentelmi joggal védett képviselőjét, akinek a demokratikus elkötelezettségéhez kétség sem férhetett, egy idegen hatalom állambiztonsági szervei letartóztathatják és elhurcolhatják, nyilvánvalóan fordulópontot jelentett a Magyarország sorsáról határozott elképzeléssel rendelkező, a békeszerződés után a nemzeti szuverenitás helyreállításában reménykedő politikusok, de az egyszerű, demokratikus meggyőződésű emberek számára is.

Ez a nap tehát nemcsak a kisgazda főtitkár személyes tragédiájáról szól, hanem magában foglalja a szovjet rendszerrel és a diktatúrával szembeni általános kiszolgáltatottságot is.

A szembesülést azzal, hogy ha a kommunisták megszerzik a hatalmat, bárkiből lehet áldozat.

Kovács letartóztatásával a kisgazdapárt ellenállása is megtört. „Kísérteties volt az a tehetetlenség, ahogy a kisgazdapárt megbénítottan tűrte legjobb emberei, képviselők, párttitkárok és miniszterek befeketetítését és bebörtönzését. Előre ki lehetett számítani, hogy Nagy Ferencig bezárólag a párt kommunistaellenes tagjait sorra elintézik” – emlékezett Kovács Imre. Valóban, Kovács Béla törvénysértő elhurcolásával felgyorsult az a folyamat, amely végül a törvényes magyar miniszterelnök, Nagy Ferenc zsarolással elért lemondatásával és emigrációba kényszerítésével érte el a tetőpontját. Sokan voltak, akiknek internálótábor, börtön, vagy éppen az emigráció, esetleg a kollaborációra kényszerítés jutott osztályrészül.

Kovács Béla, Nagy Ferenc, Kovács Imre annak az új politikusgenerációnak voltak kiemelkedő tagjai, akik a második világháború alatt, majd a német megszállás után nem kevés személyes kockázatot vállalva fordultak szembe a nemzetiszocialista eszmékkel és a náci, illetve nyilas uralommal. Felkészültségüknél fogva hosszú távon is vezető szerepet játszhattak volna egy valóban demokratikus, független Magyarország megteremtésében. A köztársaság-ellenes összeesküvési persorozat célja a kisgazdapárt szétzilálása mellett végső soron ennek a nemzeti, értékelvű, demokratikus elitnek a szétverése, a nem kommunista kormányzati

alternatíva felszámolása volt.

Hármójuk történetében az is közös, hogy néhány évvel korábban, 1943 augusztusában ott voltak a híres szárszói konferencián, ahol a háborúban álló Európa kellős közepén a majdani békéről, a várható következményekről, a háború utáni magyar jövőről gondolkoztak és vitatkoztak a résztvevők. Ennek a generációnak a meghatározó dilemmáját legszemléletesebben Németh László fogalmazta meg, a baloldali Erdei Ferencnek válaszolva: „Tegyük fel, hogy van Új-Guineában egy párt, amely azt vallja, hogy Új-Guineának az angolokénak kell lennie. A másik szerint Új-Guinea csak a hollandok alatt lehet boldog. S most föláll valaki, és azt kérdi: nem lehetne Új-Guinea a pápuáké?”

A nemzeti függetlenség helyreállítását célzó politika megvalósíthatóságának kérdése legkésőbb 1947. február 25-én végérvényesen eldőlt. A megszállás alatt álló országban azzal kellett szembesülni, hogy ezeknek az eszméknek a gyakorlatba való átültetésére belátható időn belül nem lesz lehetőség. Mindez nem kevesebbet jelent, mint hogy nemcsak egyes emberek, családok, társadalmi csoportok váltak a kommunizmus áldozatává, hanem olyan elvek és alapértékek is, mint, a szabadság, a demokrácia és a nemzeti szuverenitás.

Ennek a politizáló értelmiségi generációnak a törekvéseit és tragédiáját mutatja be a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és az Országház Filmműhely együttműködésében készült Koronatanú című film. A felelevenített történet főhőse, Arany Bálint annak a kisgazdapárt környékén gyülekező értelmiségi baráti körnek volt a tagja, akik a németekkel szembeni ellenállás résztvevőiként túlélték a világháborút, és erősen élt bennük a remény egy szabad, független, demokratikus Magyarországról, amelynek megteremtéséért készek voltak cselekedni is. Arany Bálint sorsa az egyén diktatúrával való szembeszegülésének története. Több száz társával együtt a fentebb bemutatott úgynevezett köztársaság-ellenes összeesküvési ügyben tartóztatták le. Kihallgatói pszichikai gyötrésekkel és kínzással hamis tanúvallomási jegyzőkönyvek aláírására kényszerítették. Az embertelen bántalmazások miatt jobb fülére meg is süketült. Kirakatpere nyilvános tárgyalásán azonban a hatalommal dacolva visszavonta vallomását, miközben tudta, hogy ezt nem fogják megtorlás nélkül hagyni. Helytállásával valamennyiünknek példát mutatott: a legkilátástalanabb helyzetben is van lehetőség a belső szabadságot megőrizve dönteni.

Földváryné Kiss Réka

A szerző néprajzkutató, történész, egyetemi docens, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának

elnöke.